

אתר דעת - מכללת הרצוג

אותות ואותיות

הרבנות על מרום הגובה אינה פשוטה אלא מורכבת. היא מעוטפת קדושה. איש הקהל יודע ומרגיש שזהו העוטף איצטלא איש קדוש הוא. היא מצטיינת בהוראה, בדינים ובפסקי דינים. כל דבר הקשה בעדה יביאו אליו. והיא מצטיינת גם בדרשנות, בהטפה. היא שותלת גרעיני תורה ומוסר, כל רעיון ישר וכל מדה נכונה על ערוגות הלבבות. כך היתה הרבנות בימי גדולתה וקלסיותה.

אתר דעת - מכללת הרצוג

אך בדורות האחרונים נתפרדה החבילה. לקדושה נתיחדה נפה מיוחדת בעולם האדמו"רות. להוראה נתיחדו דיינים-מומחים ומורי צדק. ואף הדרשנות וההספה בקשו להן אפיקים חדשים... מאז נמצאת הרבנות במדרון.

בארץ נמצאות כמה ישיבות שיש להן לכאורה תביעות לחנך רבנים בישראל. אבל אין כאן אלא הונאה עצמית. אין כאן הרצון להביט ישר בפני הפרובלם. אין כאן עוז ההחלטה להעלות את הרבנות ממדרונה. אין כאן ההכרה שצריך לחנך רבנים בשביל ההווה והעתיד. יש כאן שיגרא. יש כאן אתמול ושלשום אבל לא מחר ומחרתים. הישיבות הללו אינן מחנכות רבנים אלא דיינים בלבד. עובדות ידענא: כשצריך היה למנות רבנים ראשיים בתל-אביב ובפתח-תקוה לא פנו אל הישיבות שבארץ אלא הביאו אותם מרחוק. וכן הדבר בכמה שכונות ומושבות. אפילו "אגודת ישראל" שברושלים חזרה על כמה עיירות שבגולה ולא חזרה על הישיבות שבארץ כדי לעשות לה רב...

אנו חיים בימי מעבר. אנו חיים בימי גידול הישוב וירידת היהדות. המצב הדתי מעצב. בוים בתי כנסיות מרובים אך הנוער אינו שוחר על דלתותם. אין קשר חי בין הנוער והדת. אין קשר חי בין הרב והעם. אי אתה יודע אם המצב המיוחד של הרבנות גרם למצב המיוחד של הדת או להיפך. על כל פנים יש כאן קשר בין שני החיזיונות האלה. על כל פנים יש שאלת הרבנות בארץ.

אנו חיים בזמן מעבר. תופעות-חיים הולכות ומשתנות, פושטות צורות ולוכשות צורות חדשות. אף התוכן הפנימי משתנה. עדיין יש הרבה יהדות בארץ. תורה ודת, מצוה, ומוסר. אך מי ישמור עליהם בשביל העתיד ומי ינצור אותם בהתחלף הזמנים? ...

אך מי ידאג לגידול רבנים בעלי-ערך כדרישת ההווה והעתיד? לא רבנים יחידים מקריים, כי אם בצורה קולקטיבית, בעלי צביון קולקטיבי וזכר-פעולה קולקטיבי? לכבוש לא רק את הגולה הקדומה כי אם גם את לב הגולה הרחוקה?

מצב דומה לזה היה לפני פ' שנים באשכנז. בימי בעל ה"הפלאה" פתח מי שהוא בית-אולפנא בפרנקפורט. הוציא בעל ה"הפלאה" איסור בתור מרא דאתרא. לאחר-כך בא בן-מנחם ותרגם את התורה לשפה חיה ובכתב עברי. רגזו הרבנים. לימים, בעצם ימי המעבר, בא הירש ז"ל ותרגם את התורה לאותה שפה חיה ובכתב לועזי, ויסד בית ספר בתכלית המודרניות, והיה לאדם קדוש בישראל.

אך את שאלת הרבנות שם פתרו אחרים: הופמן, ברלינר, ברט ובראש

אתר דעת - מכללת הרצוג

נספחים

וראשונה איש לוחם, בעל טמפרמנט עז ובעל חושים ערים לגבי ההווה והעתיד. הלא הוא הצדיק ר' עזריאל הילדסהיימר זצ"ל... שמועה עברה בארץ: הגיע הרב מאיר הילדסהיימר כדי לבחון את המצב ולראות אם אפשר להעביר לארץ ישראל את בית המדרש לרבנים מיסודו של אביו נ"ע...

אך האין לחשוש, כי המוסד החדש ימשוך אליו רבים מטובי התלמידים של הישיבות שבארץ עד כדי לגרום ח"ו להתרוקנותו ונמצא שיבנה ח"ו על חורבנם של מוסדות-תורה אחרים?

אמנם כן: אין לבטל את החשש הזה כלאחר-יד. אם יצאו מוניטין למוסד החדש לכבוד ולתפארת, אם הכל יתנהג באופן הרצוי ביותר לדרישות התורה והיראה, אם התלמידים התורניים יעמדו ברום המדרגה ויחד עם זה יתפסו גם התלמידים הכלליים מקום מרווח, אם התלמידים יתפרנסו שלא בדוחק רב בימי למודיהם וישיגו על-נקלה מקומות-עבודה לאחר גמרם ואם יתגלה שהם מביאים ברכה לישראל במקומות האלה — אז בודאי ישמש המוסד החדש נקודת-משיכה לרבים מטובי התלמידים של הישיבות האחרות.

ואף על פי כן אין לחשוש להתרוקנות הישיבות האחרות. מפני הטעם הפשוט: תנאי-הקבלה בבית המדרש לרבנים יהיו בהכרח חמורים מאד בכמה וכמה מובנים. לא כל מי שיבוא ליטול את השם יבוא ויטול. ובעיקר: המוסד יאשר בהכרח תפקידו כגבול מצומצם ומסוים לגבי קבלת תלמידים; אני מניח כגבול מקסימלי מאה תלמידים בכל הכתות גם יחד. גבול זה הכרחי הוא גם מפאת הטפול האינדיבידואלי בתלמידים וגם מפאת הפרספקטיבה להשגת משרות. ומאה תלמידים הללו יהיו בחלקם מחו"ל ורק בחלקם מן הארץ. מכאן שאין לחוש ח"ו להתרוקנות הישיבות הקיימות, שמונות בודאי כבר כיום למעלה מאלף תלמידים, בגלל המוסד הישן-החדש.

ויש צורך, לא, יש הכרח להביא במדתימה לידי התאמה בין הרבנים ובין הדור. ומכיוון שאין תקווה, כי הדור ישוב והיה כמו שהיו הדורות הקודמים לפיכך יש הכרח שהרבנים, מורי-העם ורועיו, יתאימו עצמם לצרכי הדור. "שיקשרו הבלים של ברזל במתניהם, ויגביהו בגדיהם למעלה מארכבותיהם".

יש הכרח. שאם לאו יתהוו קרעים שאינם מתאחים בין הדור ובין רבניו. אם לאו עתידה הרבנות להבטל מישראל או שתקבל צורה של סרתי-העודף, של אבר מזדולדל, לכל היותר של איזה צעצוע, שאין משתמשים בו אלא במקרים יוצאים מן הכלל אבל הוא משולל השפעה בחיי יום-יום, בעצוב נשמת הדור ומעשיו.

אך מהו הצביון של הרב החדש שאתה רוצה בו? מה יסודות-מהותו כי נדע?

אתר דעת - מכללת הרצון

הבה ואנסה מחדש להניד את הדבר הזה, אף על פי שדוקא דבר זה הוא הקשה ביותר.

אני מעמידו על שלשה יסודות: תורה, תרבות, פעילות.
תורה — ייסוד זה מקיף, כמובן, גם עבודה ויראת שמים במובן העמוק ביותר.

תרבות — ויסוד זה מקיף גם תרבות ישראלית וגם תרבות כללית.
פעילות — ויסוד זה מקיף את חנוך הרצון לפעול, ליצור, לחנך, להשפיע.

על היסוד הראשון אין מן הצורך לדבר. הוא יסוד היסודות... אבל גם ידיעה זו אינה מספיקה. אתה צריך לעוד יסוד אחד, יסוד לא-קל גם הוא, יסוד שגם הוא אינו נקנה בשטחיות, בקלות, אלא ברצינות, בלמוד, בשקידה, ביחס מוסרי עד מאד.

היסוד הזה הוא התרבות. ושתי פנים לה: תרבות ישראלית ותרבות כללית.

כבר התרבות הישראלית הוא שדה רחב עד מאד, שנסתפח משום מה בבית המדרש הישן, בישיבה. הוא כולל ראשית כל את התני"ך לספריו החוקיים, ההיסטוריים, הנבואיים והשיריים, הוא כולל תולדות ישראל לאחר חתימת התנ"ך, הוא כולל את האגדה שבתלמודים ובמדרשים, הוא כולל את הפילוסופיה הדתית הספרדית הישנה והאשכנזית-החדשה, הוא כולל את השירה הספרדית הישנה והרוסית-החדשה, הוא כולל את הקבלה הישנה ואת החסידות החדשה, והוא כולל גם את ידיעת ההשכלה והספרות החדשה.

את כל השדה הרחב הזה עליך להכיר. אתה צריך להיות בו בן-בית. אתה צריך לדעתו לא מן השמיעה, כי אם מן השמועה. אתה צריך לחרוץ בעצמך שדה זה. במעניית אחת פחות, במעניית אחת יותר. הכל כפי נטייתך והכשרתך. אבל השדה בכלל צריך להיות שדך אתה. אם זר תהיה בחלקים גדולים של השדה הזה והיתה זרה לך נשמת הדור ושאיפותיו ומאוייו הטמירים ולא תזעזע נימים בלבם ולא תמשכהו לבית הכנסת ולבית המדרש.

ואם תדע את התורה ותדע גם כן את התרבות הישראלית, אבל התרבות הכללית תהיה זרה לך מכל וכל, שוב החטאת את המטרה, שוב אין אתה פרנס לדור החדש ורועה נאמן לו. כי הדור הזה (אם טוב הדבר בעינינו ואם רע הוא), יונק גם ממעיינות האלה, ממעיינות התרבות הכללית. ועליך להכיר ולדעת מהיכן דור זה חי ויונק. עליך להכיר את המעיינות כדי לקבוע את תכניתך אתה.

דומה שכבר מצד הלמוד יש כבר מעין גידול התפקיד לאין-נשוא. התורה הרחבה מני ים והתרבות בהיקפה הכולל גם זו הישראלית וגם זו הכללית — מי גבר יאמר: באתי עד חקר. הרי אדם במיטב כשרונותיו

יכול לתת את כל טפחות ימיו על אלה ולא יספיק אלא "כמכחול בשופרת".

ואולם גם בזה עוד לא די. אם רצונך להיות רב לדור החדש, אפילו רק לדור זה שהולך וגדל בבתי הספר לחרדים, גם אז אי אפשר לך בלי יסוד שלישי: פעילות!

טובים היו הדורות הקודמים, שבהם היו הרבנים בישראל יכולים לשבת על התורה ועל העבודה, להסגר בד' אמות של הלכה, ולחכות עד אשר העם יבוא לשמוע את מוצא שפתם. האידיליא הזאת פסקה. הרב אשר ימתין היום עד בוא העם לשאול את פיו — יוכל לשבת ולהמתין עד מאה ועשרים שנה.

אם אתה, הרב הצעיר, רוצה למלא את היעוד אשר העמיד לך היוצר. עליך לחנך את רצונך להיות עשת' פלדה. עליך להיות שר-צבא כיהושע בן-נון ואיש-מאמה כר' שמואל הנגיד. עליך לארוג תכניות ולמלאותן חיים. עליך להיות ראש הפעילים בישראל. הראשון לכל תפקיד קשה, חרד לנפש הכלל ולנפש הפרט, כי לא במליצה תדבר אל הדור הזה כי אם בפעולה.

אתה תהיה בן-לויה לדור הצעיר. אתה תלמדו תורה ומוסר, אתה תקבע לו ואתו עתים לתורה, אבל אתה גם תרצה לו מהרצאותיך, ואתה תערוך לו את טיוליו ואף גם תילוה לו בטיוליו (אפילו רכוב על אופנים), כל שעה וכל רגע אשר תוכל לרכוש את לבו — תשתמש בהם. שור, הרב מטפוס הישן זר הוא לדור החדש, זר לבית ספרו, זר לאגודות-הנוער שלו. אתה עיניך תהיינה פקוחות שם, לבך ישכון שם, אתה תהא שם יוצא ונכנס, אתה תהא גם מורה, וגם מנחל. אתה תהיה גם רופא הנפש וגם רופא הגוף — כרבנו משה בן מיימון זכרו לברכה.

באלף לבושים וצורות תלבש למען תצליח. ושמא תאמר: חלף כל עמלך תגור בהיכלי שן, תלבש עדי ותאכל מעדנים ותעשה עושר רב: ליהוי ידוע לך שאין הדבר כן. לא לך חמודות תבל. כאחד האדם תחיה, תלבש, תאכל. אף הון לא תצבור. ואף מצבת-זהב לא יקימו על קברך, בבוא, לאחר מאה ועשרים שנה, יום חליפתך.

ורק הכרה רוממה אחת תחיה את נפשך: אתה מלאת את תפקידך. תורה זו שנמסרה לך על ידי בן-עמרם — אתה מנחילה לדור הבא. אתה חוליא בשלשלת. זה הכל. אם הכרה זו אינה מספיקה לך, אם עושר תבקש, או עונג או כבוד או מנוחה ושלוה — טוב, דודי, דמה לך לצבי או לעופר האילים, ברח מגן הרבנות החדשה ואל כרמה לא תקרב. כי בה לא יכירך מקומך. היא צריכה גבורי-הירות, היא דורשת טפוס שיחא עז כנמר וכארי — ואתה מה? טוב והיה נגר או נפח או בעל פרופסיא חפשית אך רב אל תחיה. רב — זהו ענין מיוחד. כאלה הם שלשת יסודי-המהות של הרבנות החדשה בארץ — כמי אשר אני אחזה לי.

(ההד, ד, שנה 9, טבת תרצ"ד)